

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

На правах рукопису

РОМАЩЕНКО ЛЮДМИЛА ІВАНІВНА

ПРОБЛЕМИ ПОЕТИКИ ПРОЗИ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА
В ЛІТЕРАТУРНО - КРИТИЧНОМУ ОСМИСЛЕННІ

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ: 10.01.02. - УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

АВТОРЕФЕРАТ

ДИСЕРТАЦІЇ НА ЗДОБУТТЯ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ
КАНДИДАТА ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК

КИЇВ - 1992

Робота виконана на кафедрі української літератури
Черкаського державного педагогічного Інституту

науковий керівник

доктор філологічних наук,
професор НАЄНКО М.К.

Офіційні опоненти

доктор філологічних наук,
професор КЛОЧЕК Г.Д.

кандидат філологічних наук,
доцент ХОМ'ЯК Т.В.

провідна установа

дніпропетровський державний
університет

Захист відбудеться " 1 " грудня 1992 р. о 14
годині на засіданні спеціалізованої вченої ради /д.068.18.10/
при Київському університеті ім. Тараса Шевченка /252001, вул. Во-
лодимирська, 64, 2-й поверх/

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Київського
університету ім. Тараса Шевченка

Автореферат розісланий " 24 " лютого 1992 року

вчений секретар
спеціалізованої ради
кандидат філологічних наук
доцент

Л. Зубина

Грицак Л.В.

АНБ ім. В. Стефаника
АН УРСР

Літературознавство і критика виконують не тільки функцію посередника між твором і читачем, митцем та його аудиторією, але й безпосередньо впливають на літературний процес. Обґрунтованість висунутих положень та оцінок, високий професійний рівень літературно-критичного аналізу нерідко відіграють вирішальну роль у долі митця та його творів.

Сказане стосується і критичних оцінок творчості Олеса Гончара. Справедлива, об'єктивна критика надихала письменника на художнє освоєння складних явищ дійсності, а прорахунки з оцінюванні його творчості сковували творчі потенції митця, гальмували розвиток його таланту. Тому-то є потреба з максимальною повнотою та об'єктивністю проаналізувати погляди критиків на творчість Олеса Гончара, враховувачи особливості доби, яка обумовила появу саме таких, а не інших оцінок. Звичайно, проаналізувати критичні оцінки всіх аспектів творчості Олеса Гончара в одній роботі не можливо. В дисертації зроблено спробу з позицій сьогодення розглянути тлумачення критикою лише проблематики прози митця та особливостей його творчої еволюції, з'ясувати, наскільки досучасне бачення сильних та слабших сторін творчості письменника може бути критерієм освоєння його художнього слова. Такий аналіз тим більш потрібний, оскільки у працях літературознавців питання прози митця не знайшли однозначного оцінювання.

На сьогодні відсутні спеціальні дослідження сукупності критичних оцінок творчості письменника, хоча монографії, статей, рецензій, у яких досліджувались ті чи інші аспекти його творчості, з'являлось немало після виходу кожного нового твору письменника. У них, як правило, лише побіжно зачіпались окремі аспекти досліджуваної в дисертації проблеми. Прагнучи оперативного відгукнутися на новий твір, дослідники концентрували свою увагу головним чином на знахідках і прорахунках письменника. Критичних висловлювань інших авторів вони торкалися лише остільки, оскільки цього вимагав задум донести до читача своє бачення сильніших і слабших сторін твору. Більше того, в наявних критичних розробках якщо й ведеться полеміка з опонентами, то робиться це без виявлення суттєвих відмінностей між підходами до оцінки тих чи тих аспектів прози Олеса Гончара.

Усе сказане засвідчує актуальність обраної теми дослідження. Не претендуючи на вичерпні результати аналізованих проблем,

дисертант ставить за мету критично осмислити існуючі оцінки особливостей поетики прози Олесе Гончара. В інтересах якнайповнішої реалізації вказаної мети в роботі поставлені такі основні завдання:

- систематизувати літературно-критичний матеріал, де осми-
слються проблеми поетики прози Олесе Гончара;

- проаналізувати традиційні оцінки критикою проблем ха-
рактеротворення і жанрово-стильової своєрідності творів письменника 40-50-х років;

- дати оцінку критичному осмисленню характеру конфлікту
в прозі 60-80-х років;

- у процесі розв'язання цих проблем виявити позитивні та
негативні аспекти деяких традиційних поглядів на творчість
українського митця, встановити ступінь впливу епохи на їх фор-
мування.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що дисертація є
першою спробою системного аналізу критичної інтерпретації твор-
чості Олесе Гончара, перегляду критичного осмислення окремих
аспектів його художнього доробку. До того ж у ній запропоновані
уточнені й доповнені оцінки морально-етичного ідеалу письменника,
його художнього методу та особливостей індивідуального стилю;
визначено основні причини появи необ'єктивних оцінок творчості
митця та ступінь впливу останніх на його літературний розвиток.

Теоретико-методологічну основу дослідження складають праці
літературознавців з питань історії та теорії літератури, які
базуються на принципах соціального детермінізму і пріоритету
загальнолюдських цінностей, а також літературознавчі праці са-
мого Олесе Гончара.

Практичне значення роботи полягає в тому, що результати
аналізу критичного осмислення проблем поетики "великої" та
"малої" прози Олесе Гончара сприятимуть повнішому і глибокому
засвоєнню його творчості широкою читацькою аудиторією. Мате-
ріали та висновки дослідження можуть бути використані при під-
готовці лекцій з історії української літератури та літератур-
ної критики, а також зможуть послугуватися студентам філологіч-
них факультетів, учителям шкіл. Дисертація може стати основою
спеціального курсу "Літературно-критичне осмислення творчості
Олесе Гончара".

Абстракт роботи. Основні теоретичні положення і висновки

дисертації викладені в доповідях на звітно-наукових конференціях Черкаського педінституту в 1989-1992 роках, на обласних і республіканських науково-практичних конференціях. За темою дослідження зроблено публікації /список яких додається/ в періодичних та спеціальних виданнях. Окремі результати дисертаційної роботи знайшли відображення в Доповідній записці Міністерству народної освіти України "Деякі проблеми забезпечення глибокого вивчення творчості Олеса Гончара учнівською молоддю" /1989/.

Структура і зміст роботи. В основу дослідження покладено хронологічно-тематичний принцип /аналіз критичної думки про твори 40-50-х і 60-80-х років/. За всієї умовності такої періодизації вона обумовлена тим, що кожен із названих етапів має свої суттєві особливості й дає змогу простежити еволюцію критичної думки про творчість Олеса Гончара. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків і списку використаної літератури.

У вступі обґрунтовується актуальність дослідження, аргументується його доцільність, визначається ступінь новизни.

Зроблено стислий огляд критичних праць О.Бабишкіна, М.Жулинського, Л.Коваленка, М.Малиновської, М.Насенка, А.Погрібного, І.Семенчука, М.Стрельбицького, В.Фашенка, Т.Хом'як, П.Хропка, та деяких інших авторів, у яких досліджуються проблеми поетики

прози Олеса Гончара. Аналізуються також праці узагальнюючого

І/Див.:Бабишкін О.Олесь Гончар.-К.:Дніпро,1968; Жулинський М.

Коли людина буває великою?//Слово про Олеса Гончара.-К.:Рад.

письменник, 1988; Коваленко Л.Утвердження духовної краси//

Про Олеса Гончара:Літературно-критичні матеріали.-К.:Рад.

письменник, 1968;Малиновська М. Олесь Гончар.-К.:Дніпро,

1971;Насенко М. Краса вірності.-К.:Дніпро,1981;Погрібний А.

Олесь Гончар.-К.: Дніпро, 1987; Семенчук І. Олесь Гончар -

художник слова.-К.:Дніпро,1986; Стрельбицький М. Люди, що

впокорили зброю//Вітчизна.-1980.-№5.-С.149-161;Проза мону-

ментального історизму.-К.:Рад.письменник,1988; Фашенко В.

Поетичний світ Олеса Гончара: Вступна стаття/Гончар О.Твори:

В 6-и т.-Т.І.-К.:Дніпро,1978;/Хом'як Т.Ліричний епос Олеса

Гончара.-К.:Вища школа,1988;Хропка П. Живуча пам'ять війни//

"Прапорonoсці"Олеса Гончара і зображення людини на вієні.-

К.:Дніпро,1985;Шумило М.Олесь Гончар.-К.:Рад.письменник,1950.

характеру - В.Агесвої, В.Дончика, М.Левченка, О.Логвиненко, Л.Новиченка, М.Острика, М.Пархоменка, Г.Штона.¹

У п'ятому розділі - "Критичне осмислення проблем характеротворення і жанрово-стильових особливостей прози Олесь Гончара 40-50-х років" - розглядаються ідейно-політичні доктрини, які чинили шкідливий вплив на розвиток літературного процесу взагалі та критичної думки зокрема в 40-50-х роках. Під їх тиском критика орієнтувала літераторів на твори, сповнені псевдопафосу, патетичного пишнослів'я, ура-патріотизму; відходила від суто естетичних критеріїв оцінки художніх явищ, скочувалася на шлях вульгарного соціологізму, безпринципності та прислужництва.

Для критики 40-х - поч.50-х років характерні поверхово-ілюстративний підхід, низький професійний рівень, жанрова одноманітність, що не давало змоги розкрити справжню художню цінність літературного твору. Ці вади певною мірою проявилися в аналізі прози О.Гончара 40-50-х років, зокрема в критичному осмисленні "Прапороносців".

Поява трилогії викликала закономірне бажання визначити її місце в тогочасній літературі про людину на війні. Чимало дослідників /О.Бабишкін, Д.Григораш та ін./ справедливо вважали роман значним досягненням української прози, етапним твором не тільки у творчості О.Гончара, але й у всій вітчизняній літературі.²

1/Див.: Агесва В. Пам'ять подвигу: Українська воєнна проза 60-80-х років. -К.: Наукова думка, 1989; Дончик В. Український радянський роман: Рух ідей і форм. -К.: Дніпро, 1987; Левченко М. Епос і людина. -К.: Рад. письменник, 1967; Логвиненко О. Сучасний український роман: Еволюція, характери, стиль. -К.: Вища школа, 1969; Новиченко Л. Не ілюстрація - відкриття. -К.: Рад. письменник, 1967; Острик М. Романтика в літературі соціалістичного реалізму. -К.: Наукова думка, 1964; Пархоменко М. Роман семидесятих. -М.: Художественная литература, 1987; Штонь Г. Становлення нової людини і літературний процес. -К.: Наукова думка, 1978.

2/Див.: Бабишкін О. Олесь Гончар. -С. 40; Григораш Д. Позитивний герой в трилогії О.Гончара "Прапороносці": Дисертація на здобуття вченого ступеня кандидата філологічних наук. -Чернівці, 1986. -С. 130; Коваленко Л. Образ позитивного героя у повновій українській прозі // Вітчизна. -1984. -№. -С. 93.

Така ж висока оцінка повторюється в пізніших дослідженнях роману /Ч. Айтматов, О. Логвиненко, С. Шаховський/.¹

Водночас зустрічалися цілком протилежні оцінки. С. Голубов та Б. Костелянець вважали, що Гончару не вдалося розкрити історичну роль нашої держави в долях Європи і всього світу, що письменник лише наблизився до вирішення проблеми художньо-філософського осмислення війни.² Така думка залишилась тоді не достатньо аргументованою.

Гострі суперечки між критиками точилися навколо питання про жанр "Прапороносців". Одні критики називали цей твір повістю, інші - романом-епопеєю, романом-поемою. Чеський дослідник В. Становський взагалі розглядав "Прапороносці" як звичайні "щоденникові записи гвардії сержанта Гончара".³ На жаль, віднесення трилогії до того чи іншого жанру не завжди супроводжувалось переконливими обґрунтуваннями. Розходження критиків у визначенні жанру "Прапороносців" ще раз підтверджують, що твір у жанровому розумінні особливий, синтетичний. З огляду на сказане в дисертації аргументується висновок, що "Прапороносці" за жанром є романом епічного типу з синтезом реалістичних, героїчно-романтичних, символічних засобів. Хоч, зрозуміло, й таке визначення не може бути остаточним.

Полемізуючи з критиками, котрі не виділяли в трилогії головних і другорядних персонажів, дисертант доводить правомірність міркувань М. Назько, котрий вирішальну роль у розкритті основної ідеї твору відводить образу Юрія Брянського і на цій підставі вважає його головним героєм.⁴

У роботі спростовуються сумніви Б. Костелянця, П. Скоморохова, Є. Усієвич з приводу "достовірності" героїв роману. Іх патрі-
І/Див.: Айтматов Ч. "Це мій брат, яким я горджуся" // Слово про Олеся Гончара. - С. 244; Логвиненко О. Сучасний український роман: Еволюція, характери, стиль. - С. 26-27; Шаховський С. Десять романів та їх автори. - К.: Рад. письменник, 1967. - С. 150.

2/Див.: Голубов С. Некоторые проблемы военно-художественной прозы // Литературная газета. - 1955. - 31 мая; Костелянец Б. Духовный облик героя // Звезда. - 1948. - №2. - С. 168-171.

3/Цит-ся за: Малинская Н. Творчество О. Гончара в советско-чехословацких литературных взаимосвязях: Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук. - И., 1977. - С. 97.

4/Див.: Назько М. Краса вірності. - С. 25-27.

отичних та гуманістичних поривань.¹

Аналізуючи полярні судження про окремих героїв роману /Брянського, Сагайда та ін./, дисертант виявляє причини що привели до появи суперечливих оцінок, висловлює своє розуміння основоположної суті даних образів.

У роботі підтверджується слушність закидів критики щодо низького художнього рівня образів майора Воронцова, Самієва, Чумаценка та інших ідеологічно детермінованих характерів твору.

Чимало суперечок викликав стиль письменника, в якому поєднуються реалізм і романтична піднесеність, епос і лірика, задушевна поетичність і публіцистичність. Скажімо, перші рецензенти /Б.Костелянець, Є.Старинкевич та ін./ не виправдовували таке поєднання, вважали, що письменник вдається до зайвої ідеалізації, що йому не вдалося розкрити лірику в образах.²

Аналізуючи суперечку критиків навколо стильових особливостей трилогії, дисертант намагається довести, що талант О.Гончара - з романтичного кореня, що спосіб мислення прозаїка і за змістом, і за формотворчими засобами вкладається в рамки романтичного стилю. Але змалюванням романтично піднесених образів не вичерпуються можливості індивідуального почерку митця. Письменник, зображуючи дійсність, поряд із романтично піднесеними образами створює образи сатирично-викривальні.

Суперечку критиків навколо стильових особливостей трилогії посилювала наявність у ній публіцистичних елементів. Так, окремі дослідники вважали, що публіцистика О.Гончара не дозволила йому піднятися до серйозних роздумів над долею Батьківщини, що в справжньому художньому творі публіцистичність зайва.

Подібні погляди видаються недостатньо переконливими, оскільки сучасна людина не може ізолюватись від суспільно-політичних проблем, а тому й письменник не в змозі пройти повз них. Інша справа - почуття міри й такту при використанні публіцистичних прийомів. У "Падаренських" прозаїк не вийшов за межі "дозволеного"
1/Див.:Костелянець Б.Духовный облик героя.-С.169-171;Скоморохов П.

Советская литература и вопросы воинского долга и дисциплины//Знамя.-1950.-№9.-С.160;Усиевич Е.Замысел и исполнение//Труд.-1947.-31 авг.

2/Див.:Костелянець Б.Духовный облик героя.-С.171; Старинкевич Б. На высотах//Вітчизна.-1947.-№5.-С.141; Усиевич Е.Замысел и исполнение.

рівня публіцистичності, яка сприймається тут як стильова ознака еміслярної доби. З огляду на сказане в усі підстави погодитися з тими дослідниками, котрі вважають публіцистичні відступи органічними в художній тканині твору, а публіцистику розглядають як одну з форм вираження ліричного.

Літературознавці робили спроби пов'язати ліризми, романтичну піднесеність, емоційну насиченість "Прапороносців" / як і деяких інших творів письменника / з традиціями класиків, фольклором та художніми пам'ятками давньої літератури. І все ж таки джерела та генезис прози митця недостатньо вивчені. Приміром, залишилось недослідженим питання творчого засвоєння прозаїком південноукраїнських традицій.

Таким чином, незважаючи на численну критичну літературу про трилогію, існує чимало проблем, які потребують або уточнення, або детальнішої, більш глибокої розробки.

Особливе місце "Прапороносців" у літературному процесі повоєнного періоду суттєво вплинуло на стан і зміст критичного осмислення інших творів 40-х років, зокрема повісті "Земля гуде" та новел.

Нерідко критики без достатньої аргументації перебільшували справжні здобутки автора в нових творах. Скажімо, О.Килимник, М.Сидоренко, М.Шумило не помітили певної заданості в розкритті художнього задуму повісті, недостатньої психологізації вчинків персонажів, зокрема представників ворожого табору.¹ Окремі дослідники /О.Бабишкін, З.Голубева/, хоч і помітили ці вади, але вважали їх своєрідністю індивідуальної манери прозаїка.² Об'єктивніше оцінили повість П.Громов, Л.Коваленко, Є.Михайлюк, Л.Новиченко, М.Папава, А.Погрібний, які, не обходячи позитивних якостей твору, вважали його в ідейно-художньому розумінні

1/Див.: Килимник О. Олексій Гончар.-К.: Дніпро, 1966.-С.95; Сидоренко М. Покоління нескорених//Літературна газета.-1947.-9 жовт.; Шумило Н. Олексій Гончар.-К.: Радянський письменник, 1951.-С.51-61.

2/Див.: Бабишкін О. Творчість Олексія Гончара//Радянське літературознавство.-1949.-№11.-С.17; Голубева З. Талант світлий і могутній//Прапор.-1988.-№4.-С.151.

олашки за роман "Прапороносці".¹ Справедливість критичних зауважень згодом визнав сам письменник і спробував усунути їх у наступних виданнях повісті. Але вона так і не позбулася декларативності, недостатнього психологічного наповнення характерів тощо.

Суперечливою була реакція критиків на новелістику Олесе Гончара. Приміром, новелу "Модри Камень" окремі дослідники називали шкідливим містичним і навіть антипатрістичним твором.² Приводом для такого висновку стало зображене в новелі почуття кохання радянського бійця до іноземки, а також романтична форма оповіді, що виявилась у незвичайному прийомі - уявній розмові солдата з загиблою словачкою Терезою.

На противагу подібним поглядам, дисертант аргументує думку, що герої новели наділені реальними рисами, що майстерно зплетені в сюжетну канву дійсність та легенда дали змогу авторові зробити широкі узагальнення, забезпечити глибину і поетичність мислення. Дисертант відстоює позицію тих дослідників, котрі вважали, що змалювання почуття кохання радянського бійця до дівчини-словачки дозволило поетично відтворити єднання двох слов'янських народів, що застосована автором романтична форма виявилась найбільш придатною для вираження сконцентрованого змісту й розвивала тенденцію /характерну для багатьох творів Олесе Гончара/ змалювання подій у контексті вічності.

У дисертації підтверджуються загалом позитивні оцінки оповідання "Весна за Їравою". Водночас доводиться гіпертрофованість оцінок критиків художніх здобутків прозаїка в оповіданнях "Пороги", "Сусіди", "На Балатоні", оскільки в них наявне форсоване декларування, "підігнаність" під ідею, схематизм у змалюванні характерів тощо. Доляричи компліментарний підхід в осмисленні

1/Див.:Громов П.О бедности и богатстве художника//Звезда.-1948.- №6.-С.182-186; Коваленко Л.Олесь Гончар:Вступна стаття/Гончар О.Твори:В 5 т.-К.:Дніпро,1966.-Т.І.-С.16/; Михайлюк Є. Красивий талант.-К.:Т-во "Знання",1968.-С.14; Новиченко Л. Олесь Гончар//Літературні портрети.-К.:Рад.письменник,1960.- Т.2.-С.531; Папава М.Торопливое решение большой задачи//Литературная газета.-1948.-16июня; Погрібний А.Олесь Гончар.-С.59.

2/Див.:За високу ідейність радянської літератури//Радянська Україна.-1946.-27серп.; Столярчук Б.Так не було...// Радянська Україна.- 1946.-25серп.

оповідань "Гори співають", "Ілонка", автор дисертації акцентує не лише на знахідках, а й прорахунках письменника: проявах сентиментальності, недостатній психологічній мотивації, зайвій патетиці.

Автор дисертації аргументує висновок, що оповідання 50-х років справедливо розглядались як перші ланки ліро-епічного циклу письменника про красу людей праці. Найбільшню увагу критиків привертали оповідання "Соняшники" і "Лайворожок" як кращі твори циклу, в яких на вістря художнього задуму винесені проблеми моралі. Але в тлумаченні морально-етичних проблем помітна деяка розбіжність, тому в дисертації робиться спроба внести ясність у це питання.

Компенсуючи недостатню увагу критиків до слабких в ідейно-художньому розумінні творів /"Зірниця", "На шляху", "Льве"/, дисертант фіксує в них істотні вади: певну заданість, послаблене конфліктне начало, мовну невизначеність тощо. При цьому піддається критиці вульгарно-соціологічний підхід до оцінки цих оповідань.

Суперечливу реакцію критики викликала повість "Микита Братусь", яка зазнала впливу "теорії безконфліктності". М.Калитін, О.Килимник, С.Львов, Л.Санов та ін. перебільшували гостроту конфлікту в повісті, вважали постать колгоспного садівника типовим представником державно мислячих людей, які мають величезний радіус бачення.¹ Тоді як О.Фабішкін, С.Михайлюк, Л.Новиченко, навпаки, вказували на послаблення конфлікту в творі, на деяку звуженість узагальнень.²

Протилежні оцінки повісті мають місце і в світлій критиці. Скажімо, З.Голубева, А.Погрібний, частково М.Насенко заперечують закиди щодо наявності в ній елементів прикрашування дійсності.³ Не ігноруючи певність подібні думки, дисертант не вважає їх переконливим свідченням того, що в повісті не послаблене конфліктне начало, відсутні елементи ідеалізації життя, які не здатні

1/Див.: Калитин Н. Номер журналу // Литературная газета. - 1950. - 28 дек.;

Килимник О. Олесь Гончар. - С. 98; Львов С. Цветущая земля // Знамя. - 1951. - № 4. - С. 176; Санов Л. Про революційну мрію і героя сучасності // Вітчизна. - 1958. - № 10. - С. 156; Шумило Н. Олесь Гончар. - С. 86.

2/Див.: Фабішкін О. Олесь Гончар. - С. 140; Михайлюк Б. Красивий талант. - С. 15-16; Новиченко Л. Олесь Гончар. - С. 534.

3/Див.: Голубева З. Талант світлий і могутній. - С. 153-154; Погрібний А. Олесь Гончар. - С. 130-133; Насенко М. Краса вірності. - С. 94-99, 106.

"нейтралізуватися" ні колоритним образом мрійника-садівника, ні поетичністю слова, ні багатством символіки. Шкодить повісті подекуди огрубілий гумор і лірична надмірність, хоч загалом письменник майстерно володіє гумористичним та ліричним ключем.

Повість "Тоб світився вогник" приваблювала рецензентів передусім як твір, присвячений ліричній темі кохання. Тому дисертант акцентує на порушених у ній інших проблемах: пошуках людського смислу буття, самовідданому служінні людям, проблемі батьків і дітей та ін.

У дисертації спростовується точка зору, згідно з якою образ Вовика Гончара не є типовим. У зв'язку з цим знаходить подальший розвиток думка О.Бабишкіна про те, що образ Вовика не випадковість, а певне явище, породжене відповідними соціальними умовами й художньо підтвержене в інших творах, зокрема в "Поємі про море" О.Довженка /образ Голика/.¹ Щоправда, образ директорського синка вийшов не таким яскравим, як позитивний тип. Далася ознаки настанова критики - у творі про соціалістичну дійсність найбільше творчої енергії зосередити на всебічному розкритті позитивного героя, тоді як для змальовання негативного персонажа достатньо, мовляв, показу однієї якоїсь риси характеру. Попри названу та деякі інші вади /схематизм у зображенні ряду представників молодого покоління, пом'якшені життєві конфлікти, відсутність широких узагальнень/, головне досягнення повісті полягає в пріоритетному освоєнні теми духовного браконьєрства.

Переважно однобічно осмислювалось оповідання "Чаша з Верховини". На думку критики, то лише романтично забарвлена історія короткочасного та сильного почуття. Дисертант відстоє точку зору, що в оповіданні порушуються важливі суспільні проблеми: захлик вдумливо ставитись до природи, дбайливо оберігати національні багатства, формувати почуття відповідальності кожного за свої вчинки. Усе це певною мірою ріднить його з "Собором". Соціальна значущість порушених у творі питань і дала, очевидно, підстави окремим критикам назвати його повістю.

Це біля однобічно оцінювалися "Чари-Комині", визнані "типовим мисливським оповіданням".² Така оцінка склалася тому, що письменникові не вдалося насканити оповідання глибоким

1/Див.:Бабишкін О.Спись Гончар.-С.203-204.

2/Пасічник М.Романтика і задушевність//Препор.-1950.-#1.-С.118.

змістом, хоч задум такий був, про що можна здогадатися з окремих епізодів. Зашкодила творові й деяка багатослівність, подекуди тенденційне вирішення ідеї. Попри сказане, в дисертації аргументується точка зору, що оповідання має незаперечну цінність, особливо коли оцінювати його ретроспективно. Адже тут художньо започатковане передчуття небезпеки, яка таїться в "мирному атомі".

Оповідання 50-х років, зазначається в роботі, примітні тим, що в них поруч із образами прекрасних душеш людей фігурують постаті сатирично-викривального плану. Один із таких типів - бюрократ, демагог - зображений в оповіданні "Панорамна земля". Не менш яскрава постать керівника-бюрократа Івана Петровича з оповідання "Літньої ночі". Однак критика була менш уважною до таких персонажів, вважачи їх нетиповими для нашого суспільства. Те, що подібні персонажі не поодинокі, не винятки з правил, засвідчили інші твори митця. Оленчуків племянник, Іван Петрович - то дужовна рідня майора Ядуби і Володьки Лободи, самодур Дев'ятого і капітана Хлюпаня з пізніших творів прозаїка.

Аналізуючи оцінки романів "Таврія" і "Перекоп", дисертант насамперед робить деякі застереження про визначення критикою жанру названих творів як диалогії історичного типу. Крім того, пробує уточнити питання про головного героя диалогії.

У роботі підтверджується слушність міркувань про новаторське змалювання образів Махна і Врангеля, про складність характерів Ганни Лавренко і Дьяконова. Водночас вважаються правомірними зауваження про схематичність, недостатньої психологічної глибини образів Данька, Бронникова, Привалова та деяких інших.

Аналізуючи спроби літературознавців знаходити героям диалогії літературних двійників, дисертант пропонує деякі ширші зіставлення, ніж тільки акцентція на "двійництві".

При розгляді суперечливих оцінок стильових особливостей диалогії робиться висновок, що така розбіжність - наслідок незвичайної складності стилю митця, а також неоднорідності у стильовому розумінні різних частин твору.

У роботі наголошується й на постійній новизні для літературознавців романів "Таврія" і "Перекоп", на спробах критиків осмислити їх з точки зору нинішніх суспільно важливих проблем.

У другому розділі - "Критичне осмислення характеру конфлікту в творах 60-80-х років" - стисло характеризуються ті соціальні зрушення, що істотно вплинули на розвиток літературного

процесу взагалі і критичної думки зокрема.

У роботі зазначається, що роман "Людина і зброя", викликавши квавний резонанс у критиці був віднесений до "другої хвилі" літератури про війну. Дослідників цікавила передовсім проблема героїчного характеру. Саме під цим кутом зору розглядалась постань Богдана Колосовського. Зважаючи на почасти неповні й суперечливі оцінки ролі й місця цього персонажа в системі художніх образів твору, дисертант висловлює власне розуміння висхідної суті образу. Аналіз критичного осмислення інших образів, що перебувають на "позитивному" полюсі конфлікту, дав змогу опростувати закиди щодо недостатньої психологізації вчинків персонажів, зокрема Андрія Степури та Мірона Духновича.

Визначаючи Богдана Колосовського центральною постаттю в романі, автор дисертації не применшує значення інших характерів, що у своїй сукупності створюють повнокровний образ народу. Водночас немає підстав твердити, що тема народу, народного ґрунту відчутніше розроблена в характерах героїв "другорядних".

Оскільки роман "Людина і зброя" розглядався не ізольовано, а в контексті світової та вітчизняної літератури, дисертант ставить собі за мету розглянути його як твір характерний не типологічними, а насамперед неповторними рисами.

Спільною ознакою критичних розвідок про "Людину і зброю" є те, що в них наголошувалось на новаторському характері конфлікту, більше уваги приділялось персонажам, які перебувають на його "негативному" полюсі. У зв'язку з цим у роботі детально аналізується психологічний злам у душі Спартака Павлуценка, досліджуються фактори, що його спричинили. При цьому спростовуються погляди критиків, які вважали внутрішнє переродження янака психологічно не вмотивованим, виявом "наддоброти" письменника.

У дисертації підкреслюється також цінність роману для сучасного читача, оскільки в ньому виявлена чудодійна здатність Стеся Гончара "передхоплювати" ці проблеми і конфлікти, до вирішення яких суспільство прийде лише згодом.

Поділяючи думки критиків, що романи "Людина і зброя" та "Циклон" становлять диалогів, дисертант уточнює, що це диалогія особлива, романтична, в якій важливішим є не хронікальний огляд подій, а їх контрастне зіставлення.

Основний конфлікт "Циклону" розгортається в кількох тема-

тично-часових планах. Та якщо два з них /воєнне лихоліття та стихійне лихо/ привертали увагу дослідників, то третій, оригінальний для української романістики план /зображення творчого осмислення кіномитцями подвигу полонених у фашистському концтаборі й водночас участь членів кіногрупи в боротьбі зі стихією/, осмислено недостатньо. Тим часом міркування письменника про мистецтво, його роль у сучасному світі могли б стати предметом окремої розмови. Тому в роботі досліджуються ті функції, які виконує цей третій, мистецький, вимір у загальній структурі твору.

У дисертації уточнюються погляди критиків на деякі особливості конфлікту в романі - на посилення його психологічного і драматичного потенціалу, що виявляється на обох полюсах.

Продовжуючи розпочату критиками полеміку з приводу доцільності в "Циклоні" публіцистичних прийомів, автор дослідження пробує довести, що публіцистичність як один із засобів утвердження світогляду, філософічності сучасної людини, її світосприймання, як один зі способів розкриття письменником своєї концепції, робить твір у структурному розумінні більш чітким і витонченим, засвідчує розширення зовнішньо-подієвого діапазону конфліктів.

Вносячи своє слово в дискусію про неспроможність поєднати в "Циклоні" конкретно-реалістичний та лірико-романтичний типи конфліктів, дисертант стверджує, що в романі віднайдено оптимальне співвідношення між реалістичними і романтичними компонентами, що обидві емоційно-стильові партії звучать погоджено, формують не дві діаметрально протилежні, а одну поетику.

Сказане не означає перебільшення художніх заслуг митця в романі "Циклон", тому дисертант фіксує й деякі прорахунки письменника при втіленні творчого задуму.

У дисертації підтверджується висока оцінка жанрових пошуків прозаїка в романі "Тронка" - першому великому творі про сучасність. Ведеться полеміка з тими дослідниками, які у відсутності наскрізної сюжетності, конфліктності вбачали перевитрати образної форми. Генезис новелістичної структури "Тронки" хоч і ведеться від "Вершників" Б.Дюновського, але акцентується не стільки на спільному, скільки на відмінному в обох творах.

З проблемою жанру тісно пов'язана проблема головного героя у "Тронці". Дисертант, надаючи проблемі визначення центрального персонажа особливої ваги, солідаризується з М.Наєнком у тому,

що основні ідейно-естетичні проблеми роману найтісніше пов'язані з іменами Тоні Горпищенко та Віталіка Рясного.¹

На відміну від критичних праць, у яких спрощено поцінювалися персонажі "Тронки", зокрема Гриня Мамайчук і майор Яцуба, в дисертації наголошується на неординарності, складності характерів героїв, детально досліджуються причини, що привели до появи різноманітних деформацій у людській свідомості.

Дисертант поділяє думки тих критиків, котрі позитивно оцінили драматичне і навіть трагічне наповнення роману. При цьому виявляє драматизм не тільки глобальних, планетарних конфліктів, але й конфліктів вужчого, так би мовити "побутового" рівня.

У роботі підтверджується уміння митця широко використовувати часопросторові відношення як спосіб поетичної гармонізації героїв, розкриття їх історичного світовідчуття. Вільне володіння часом і простором у творі досягається завдяки нетрадиційним прийомам, які не ігнорують й аналітичної природи роману.

Висока оцінка твору не означає затумовування його вразливих місць: неповного використання принципу індивідуалізації, психологічної мотивації поведінки. Водночас спростовується ряд необгрунтованих закидів на адресу ідейно-художніх достоїнств "Тронки".

У дисертації детально аналізуються причини, що привели до вилучення майже на двадцять років з літературного процесу наступного роману письменника - "Собору".

Найбільш полемічним виявилось питання про характер конфлікту в "Соборі". Тому дисертант спростовує абсолютно безпідставні судження про надуманість, ілюзорність конфлікту в романі, про ідеалізацію минулого у творі, про невміння письменника створити реальні повнокровні характери.

Доводиться неспроможність намагань окремих критиків затумувати, применити небезпечну суть таких типів, як Володька Лобода, в якому розвінчується психологія браконьєрства. Спростовується погляд на цей образ як щось випадкове, нетипове для нашої дійсності. Постать Лободи-виловця розглядається як небезпечне соціальне зло, що має перспективу розвитку, досліджуються причини, що привели до появи подібних типів. При аналізі цього характеру особливо акцентується на його складності, суперечливості, не позбавленій драматичного відтінку.

1/Див.: Наєнко М. Краса вірності. - С. 127.

Не поділяючи поглядів, що народ сиріймається як основний герой "Собору", дисертант підтверджує думку А.Погрібного, що центральнов постаттю у творі є Микола Баглай.¹ А вже з ним пов'язаний основний конфлікт роману, він виявляється найпослідовнішим у боротьбі з руйнівниками.

Дисертант звертає увагу на своєрідність вирішення в "Соборі" інших конфліктів: людина і природа, батьки і діти та ін. Розглядаються ті образи-персонажі, що не потрапили в поле зору критики. Зокрема, досліджується складна соціально-психологічна природа таких, як Роман Орляченко, студент Геннадій, детально аналізуються фактори, котрі обумовили подібні явища. Визначаючи роль цих персонажів у загальній структурі твору, дисертант підкреслює їх узагальнюючий зміст, про що свідчать розглянуті в роботі літературні паралелі.

Автор спростовує закиди критиків щодо невмотивованості сюжетних відгалужень у "Соборі", доводить, що наявність обох вставних новел є художньо необхідною. А вже в першій з них - "Чорне вогнище" - конфлікт між творцями і бракон'єрами розробляється в історичному контексті, а друга - "Б'хілайське вогнище" - виводить роман на планетарну площину, насажує його проблемами і конфліктами загальнолюдським змістом.

Віддаючи належне художньому значенню "Собору", автор дисертації не наполягає на його виключності. А вже конфлікт між творцями і бракон'єрами, що досягає апогею в опальному романі, започаткований ще в повісті "Горб світився вогник", розроблявся в оповіданнях "На косі", "Кресафт", романі "Тронка".

У роботі досліджується вплив на автора "Собору" літературних традицій та естетичних цінностей Т.Шевченка, художнього досвіду М.Гоголя. Тут знаходить подальше вивчення проблема - "Собор" Олесь Гончар в контексті світової літератури.

Високо оціняючи роман, дисертант не втрачає почуття об'єктивності: помічає прояви ілюстративності в характері Миколи Баглая, відсутність психологічної докладності в образах воєнкома та його сина, епізодичність образу Хоми Романовича, який міг би відіграти істотну роль у вирішенні основного конфлікту твору.

У роботі стисло проаналізовано негативні тенденції, властиві критиці 70-х років, які деякол міром проявилися в оцінці

1/Див.: Погрібний А. Олесь Гончар. - С. 171.

повіді "Бригантина та роману "Берег любові".

Автор дисертації вважає за необхідне уточнити, що повість "Бригантина" - це не твір про виховання взагалі, а про перевиховання "важких" дітей.

Поділяючи думки критиків про те, що до написання повісті автора спонукало детальне ознайомлення з педагогічною спадщиною В.Сухомлинського, дисертант водночас намагається довести, що на Олесе Гончара справили певний вплив ідеї відомого польського письменника і педагога Януша Корчака. Цей вплив виявляється і в зовнішніх ремінісценціях, і в подібному осмисленні й художньому відтворенні принципів виховання підлітків.

Основний конфлікт твору, що розгортається в душі проблеми: особа і суспільство, особа і сім'я, особа та історія - не новий у літературі. Але сила справжнього таланту полягає в умінні оригінально осмислити "вічні" конфлікти, надати їм злободенного звучання. Тому дисертант схвалює спроби критиків виявити своєрідність вирішення автором традиційних конфліктів і сам відзначає те особливе, що вирізняє "Бригантину" з-поміж інших творів, у яких художньо розробляється проблема виховання дітей.

Визначаючи суть основного конфлікту повісті, автор дисертації дотримується висловленої критиками думки, що драматичний розвиток конфлікту пояснюється неодномірністю, складністю характеру головного героя - Порфира Кульбаки. Водночас фіксується полегшене розв'язання конфлікту твору, обумовлене тим, що письменник недостатньо осмислив роль природного фактора в розвитку дитини, і тим, що різноманітні "відхилення від норми" в поведінці підлітка прозаїк в основному пояснює недоліками сімейного виховання: родинною невлаштованістю, неправильним розумінням батьківського піклування, аморальною поведінкою рідних. Тим часом причини конфлікту глибші, соціально більш значучі. Про це свідчить хоча б "проблема підлітка", що визріває в "благополучній" сім'ї директора школи Валерія Івановича. Те, що масштаби цієї "хвороби" викликані глибокими соціальними суперечностями, згодом відзначав і сам автор повісті у виступі на I Конгресі ІЛЛ.^I

Оскільки при дослідженні основного конфлікту твору критики віддавали перевагу то реалістичному, то романтичному началу,

дисертант доводить, що в арсеналі автора "Бригантини" домінують романтичні засоби зображення. Романтикою оповита вже сама назва твору. Найшлідовніше принципи Гончара-романтика "утверджує" Порфир Кульбака - натура далеко не проста, в якій відчувається відгомін традицій багатьох творів про дитинство і формування особистості. Ліричним, романтично піднесеним у повісті постає й образ молодої вчительки Марисі Павлівни. Не позбавлена романтичних барв діяльність рибінспектора Івана. Ореслом романтичності оповите "недозволене" кохання матері Порфира Оксани, в драматичному образі якої є щось від Шевченкової Катерини. Додаткового романтичного освітлення надає повісті широкий історичний контекст, що виконує різноманітні функції.

Реалістичний струмінь у творі менш відчутний і виявлений передусім в образі начальника режиму Тригузного. Образ останнього неоднозначний, що єднає його з образом Ялуди з "Тронки" і свідчить про неодномірне розгортання художнього конфлікту.

У вирішенні основного конфлікту повісті важливу роль відіграє мистецтво - як образ і як "дійова особа". Тому в роботі досліджуються його функції в загальній тканині твору.

На відміну від критичних праць, де лише констатувалася наявність у повісті ще одного важливого конфлікту - між людиною і природою - в дисертації детально розглядається своєрідність його розгортання.

Водночас дисертант вказує й на такі вади повісті, як декларативність, оголеність ідейного змісту, неприкрите моралізаторство, подекуди нав'язливе втручання у внутрішній світ дитини, схематичне зображення окремих персонажів.

При аналізі роману "Берег любові" дискусійним виявилось питання про характер головного героя. Не погоджувчись із критиками, які основні конфлікти пов'язували то з образом Андрона Ягничя, то з образом Інни, дисертант намагається обґрунтувати думку, що обидва образи естетично рівноправні.

Підтримуючи наміри критиків виявити в образі майстра вітрильної справи традиційні ознаки, дисертант помічає в драматичній долі Ягничя щось суголосне трагедії великого Кобзаря. Водночас наголошує на тому, що при змальованні даного персонажа письменник відійшов від сформованих стереотипів.

Риси новаторства виявляються і в образі Сави Чередииченка.

Детально аналізуючи принципи і засоби творення даного характеру, дисертант спростовує твердження Н.Черченка, що герой, мавчи добрі організаторські здібності, позбавлений, проте, "духовних" рис, не користується авторською симпатією.¹ Водночас у роботі підтверджується слушність окремих докорів на адресу згаданого персонажа.

Серія різночитань помітна і в поглядах на поєднання в поезії роману реалістично-психологічного та лірико-романтичного типів конфлікту. Тому в дисертації робиться спроба довести, що із двох планів, обумовлених фактурою матеріалу, типажем, емоційною атмосферою зображуваної дійсності, у творі все-таки домінує романтичне.

Найяскравіше романтичні засоби зображення виявляються при творенні характерів. Максимальну концентрацію романтичного можна спостерегти в образі Ірини Ягнич. Романтичним ореолом оповита й постать Андрона Ягнич /хоч є в ній звичайні, буденні риси/. І навіть в образі Сави Чередниченка, змальованому загалом у реалістичному ключі, при пильнішому дослідженні можна помітити романтичне "нашарування". Тому непереконливим виглядає твердження, що цей персонаж "обмежений", геть позбавлений романтики.²

Яскраво виражений романтичний колорит мають історичні "вставки", паралелі, деталі. Романтично забарвлена символіка твору, багатство якої не вичерпується згаданими критикою образами-символами. У романтичному ключі, не багатослівно, але вражаче змальовані морські пейзажі.

Орієнтація письменника на змальовання натур піднесених, "ідеальних" не означає відмову від зображення "натуральних", часом потворних явищ життя. Свідчення тому - образ Віктора Веремієнка. Дисертант спростовує хибні погляди на цей образ як явище випадкове, нетипове для нашої дійсності, заперечує спрощенське трактування причин трагічних конфліктів, з ним пов'язаних. Адже в тому, що життєвий азарт хлопця, прагнення сягнути незвичайного не знайшли суспільно корисного застосування, чинен не тільки він сам, а й ота "пріснота життя", про яку говорив Гриня Мамайчук. Тим часом авторові не вдалося "до кінця" дослі-

1/Див.:Черченко Н.Закон вічності - закон совісті//Прапор.-

1961.-#5.-С.128-129.

2/Див.:Там же.-С.129.

дити весь комплекс тих умов, у яких формувався характер. Він акцентує переважно на суб'єктивному факторові /егоїстичних намірах внаки, його безвідповідальності, емоційній глухоті і глухоті/, обмежуючись лише принагідними роздумами героя про "сіру байдуність", що породжує нехіть до життя.

У роботі спростовуються думки про недоцільність трагічного вирішення конфлікту, зв'язаного з образом Веремієнка-молодшого, доводиться, що подібний фінал не суперечить логіці розвитку образу. Водночас береться до уваги той факт, що інші конфлікти в романі розв'язуються в полегшено-ідилічному вигляді, не завжди логічно мотивуються вчинки героїв тощо.

Роман "Твоя зоря" розглядається як свідчення давно очікуваного оновлення прози, як новий етап у розвитку української /і не тільки української/ літератури. Разом з тим не ігноруються спроби критиків пов'язати вихід письменника на нові рубежі з набутим художнім досвідом. Так, на основі спільності деяких рис у поетичній системі проводяться паралелі між романами "Твоя зоря" і "Тронка", "Собор", "Циклон". Окреслюються контури нового роману і в загальнолітературному контексті. Зокрема, вказується, що художнє освоєння буття у вселюдських вимірах споріднене "Твоєю зорю" з романами Ч.Айтматова, Б.Бондарєва, Г.Маркеса та ін. Єднає ці твори й філософське розуміння пам'яті.

Хоч принцип зображення через пам'ять героїв став уже традиційним, але в романі цей прийом набуває нового втілення. Причому поняття "пам'ять" у "Твоєї зорі" виступає в широкому розумінні: не тільки потреба успадкування нинішнім поколінням кращих здобутків попередників, не тільки шукання духовних витоків, але й постійне нагадування про відповідальність кожного за майбутнє планети, людства. Тому непереконливим видається твердження Л.Федоровської, про визначення "Твоєї зорі" як роману пам'яті неточне і навіть неправильне, бо, мовляв, такий жанровий різновид передбачає традиційну ретроспективність.¹

Пам'ять як важлива першоклітина роману "Твоя зоря" визначає композиційну організацію матеріалу - двопланове композивання оповіді. З одного боку - картини нелегкого, але багатого поезією Хрикового дитинства, а з другого - супертехнічне сусп-

1/Див.: Федоровская Л. Необманная звезда // Литературное обозрение. - 1980. - №11. - С. 53.

льство з його згубним впливом на природу і людину. Успішному поєднанню двох пластів у романі сприяє вдалий композиційний прийом. Кирило Заболотний та його друг-еколог мчать у машині до одного з заокеанських міст, щоб побачити шедевр невідомого майстра. Під час подорожі згадують далекий світ дитинства й обговорюють найбільш актуальні проблеми сучасності. Сюжети їхніх спогадів утворюють ніби ряд новел, що дає можливість прозаїкові вихоплювати з життя найбільш важливі події, характери і створювати "ефект присутності". А тому непереконливим є твердження В.Новикова, що такий прийом іноді здається одноманітним.¹

Поділяючи думки критиків з приводу контрастного зображення двох шарів оповіді - використання реалістичних чи романтичних засобів зображення, - дисертант зауважує, що це не означає надмірного захоплення письменника патріархальною, чи, навпаки, апокаліптичного страху приреченого в погляді на майбутнє. Про відсутність ідеалізації минулого свідчить драматизація соціального, морально-філософського конфлікту між добром і злом, між життєствердуючим творчим началом, уособленим в образі Романа Винника, і пристрастю руйнівника, найповніше розкритою в образі Мни Омельковича Курчупа.

На відміну від критичних праць, де образ "сича руїни" знаходиться на периферії критичних досліджень чи розглядається спрощено, однобоко, в дисертації акцентується на прагненні автора створити неодномірний, складний характер, на спробі не тільки розвінчати домінуюче в ньому руйнівне начало, а принаймні зрозуміти руйнівну силу його антигуманних вчинків. Тому й ретельно досліджуються причини, що привели до появи подібних типів, і ті незвичайні метаморфози, що сталися з Мною Омельковичем із плином часу.

Образ Романа Винника - антипода Мни - тлумачився критикою загалом однозначно, але були обійдені деякі істотні моменти. Зокрема, той факт, що письменник частково знімає заявлену на початку твору драматичну напругу конфлікту, в центрі якого Роман та його родина, показом безжарного кінця /Роман стає відомим ученим-селекціонером, Надька здобуває професію лікаря й зустрічає свою давню любов/. Хоч подібні, щасливі, випадки

1/Див.:Новиков В.Движение истории - движение литературы.-

могли мати місце в житті, все-таки драма з благополучним кінцем є наслідком тяги до попередніх стереотипів – підміни істинно драматичних конфліктів полегшено-оптимістичними. Свідченням живучості минулих стереотипів є також повісті "Два кольори" О.Левади чи "Динозавр" Є.Мухкетика.

У дисертації звертається увага на використання нових принципів зображення головного героя – дипломата Кирила Заболотного. Цей образ по праву сприймається як своєрідне художнє узагальнення прагнень і звершень цілого покоління, як акумулятор найкращих людських вартостей. Тому його можна поставити в один ряд з іншими героями високої проби духовності. Причому орієнтація на романтичне укрупнення, людську бездоганність, "взірцевість" не означає ідеалізації, штучного моделювання образу.

При аналізі образу антипода Заболотного – кар'єриста Дударевича – дисертант викриває небезпечну філософію, яку сповідує останній, чим нагадує Володьку Лободу і Кучмієнка з роману П.Загребельного "Розгін". Але на відміну від героя Загребельного, образ Дударевича виграє, оскільки позбавлений рис шаржованості, наділений окремими привабливими якостями.

Витлумачуючи багату символіку твору, дисертант уточнює значення полісемічних образів-символів, що поціновувалися неоднозначно.

На противагу дослідникам, які досить стримано оцінювали вставні новели у "Твоїй зорі", дисертант виявляє новаторське застосування такого композиційного прийому. Адже в попередніх творах подібні сюжетні відгалуження розміщені всередині художньої оповіді, а в "Твоїй зорі" вони є вступними, винесеними на вістря художнього задуму. Ця новаторська роль вступних новел пояснюється вагомістю їх ідейно-художнього навантаження.

Недостатній розгляд критиком "Твоїй Зорі" в загальнолітературному контексті спонукав дисертанта виявити зв'язки роману з творчістю Шевченка і Гоголя. У роботі спростовується твердження, які заперечують значення роману для не українського читача.

У дисертації аналізуються причини некритичного осмислення повісті "Далекі вогнища", яка дала назву збірці нових творів Олеса Гончара. Доляючи коментарне сприйняття повісті, дисертант виявляє вразливі місця твору: подекуди брах психологічної змотивованості та глибини розкриття характерів. Зокрема,

психологічної докладності не вистачає у стосунках Олімпіади Панасівни та Кочубея, хоч образ останнього замислювався як неодномірний, складний характер, чим нагадує "сімькора Ока" з "Твоєї зорі" та Спартак Павлуценка з "Людини і зброї".

Зважаючи на різночитання дослідниками жанрових особливостей творів збірки, дисертант зазначає, що вони не є свідченнями недосконалості останніх, а цілком закономірною реакцією критики на процес оновлення традиційних жанрів, який на повну силу виявився у творчості Слеса Гончара.

Компенсуючи недостатню увагу критики до своєрідності конфлікту в творах збірки, дисертант наголошує на його ускладненому драматичному характері, на посиленні асоціативно-часового навантаження /"Чорний яр", "Спогад про океан", "Орхідеї з тропіків" та ін./

Високо оцінюючи художні здобутки прозаїки у збірці "Далекі вогнища" /оригінальність жанрової форми, гостроту конфлікту, масштабність узагальнень, гуманістичний нафос /, дисертант не залишає поза увагою вразливі місця творів.

У висновках зазначається, що проблеми поетики прози Слеса Гончара, перебуваючи в центрі уваги літературно-художньої критики, поціновувались далеко неоднозначно.

При осмисленні трилогії "Прапорonoсці" та перших новел про війну далися ознаки вульгарно-соціологічної доктрини, з яких виходила тогочасна критика. Керуючись хибними критеріями, дослідники нерідко перебільшували справжню художню цінність деяких творів Олеса Гончара: новел із циклу "Південь", повістей "Земля гуде", "Микита Братусь", "Бригантина", роману "Берег любові". І, навпаки, під впливом шкідливих ідеологічних догматів часом давалася негативна оцінка талановитим, новаторським творам, таким, як новела "Модри Камень", роман "Собор". Крім того, деякі аспекти творчості або замовчувались, або недооцінювались, чи розглядалися спрощено, однобоко. У зв'язку з цим новітня критика змушена була вдаватися до більш глибокого аналізу проблем поетики прози митця на новій основі, переглядати окремі загальноприйняті оцінки. Сучасні критики ще не використали всіх наявних можливостей. Тому-то в дисертації сформульовано ті проблеми, які вимагають подальшого і ґрунтовнішого дослідження.

Основні положення дисертації викладені в публікаціях:

1. Вопросы трудового воспитания в педагогическом наследии А.С.Макаренко//Педагогическое наследие А.С.Макаренко и проблемы перестройки советской школы: Тезисы докладов и выступлений областной научно-практической конференции.-Черкассы, 1988.-С.44-46.
2. К вопросу о взаимодействии воспитания словом и делом// Пути совершенствования идейно-воспитательной работы среди молодежи: Материалы и тезисы докладов и выступлений на республиканской научно-практической конференции.-Москва-Черкассы, 1989.-С.85-88.
3. Джерела інтернаціоналізму Т.Г.Шевченка//Використання спадщини Т.Г.Шевченка в патріотичному й інтернаціональному вихованні молоді: Тези доповідей та повідомлень на обласній науково-практичній конференції.-Черкаси, 1989.-С.4-6.
4. Шевченківські традиції у творчості Олеса Гончара//Т.Г.Шевченко і загальнолюдські ідеали: Тези доповідей та повідомлень на обласній науково-практичній конференції, присвяченій 177-річчю від дня народження та 130-річчю від дня смерті Т.Г.Шевченка.-Черкаси, 1991.-С.14-16.
5. Пристрасне слово Олеса Гончара//Українська мова і література в школі.-1992.-№5-6.-С.27-29.

Ваш

Бібліотека Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
Відділ бібліотечної інформації та документознавства
46001, Черкаси, вул. Шкільна, 1. Тел. 361737

Заказ №3139 от 26.Х. 1992. Усл.печ.л. 2,0 Тираж 100

Подразделение оперативной полиграфии ЧеркасМПЦНТЭИ:
257136, г. Черкассы, бул.Шевченко, 205.

467488

#B 25.790
AB 25.790

AG

[Signature]